

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Щоби грамотно писати,
треба правила всі знати.

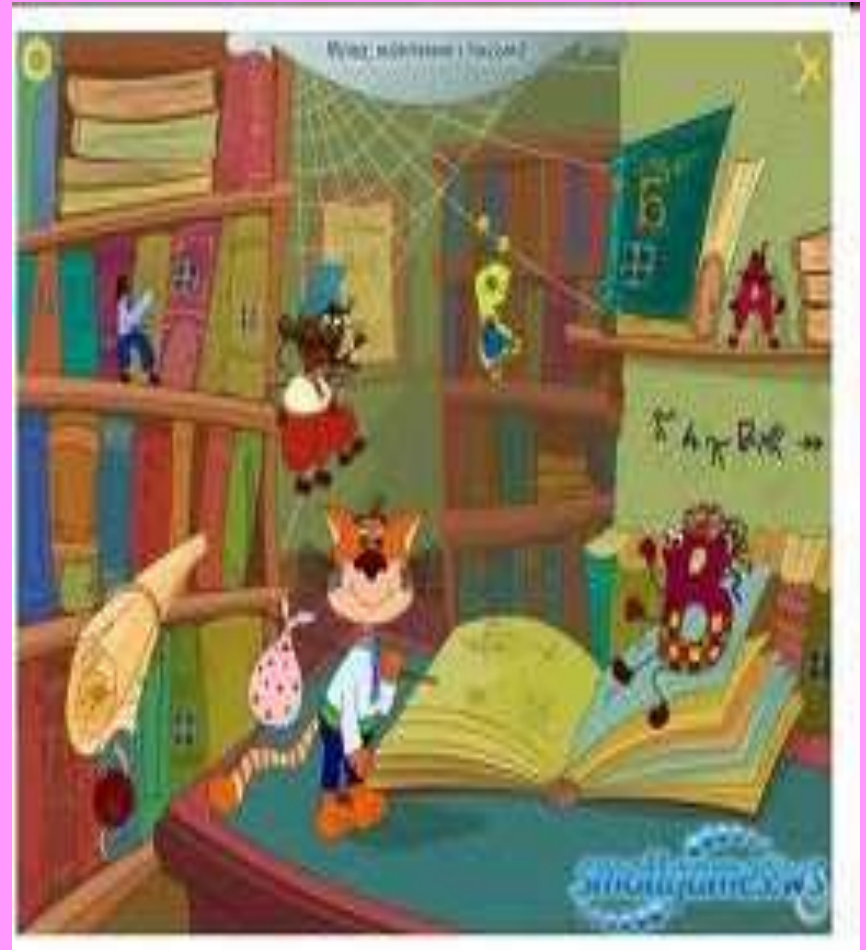

Творчий проект

Матеріал підбрала,впорядкувала і оформила Л.Г.Лиса, вчитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель,
СЗШ І-ІІІ ст. №2 ,
смт Крижопіль,
Вінницька область.

Робота над помилками

У цьому посібнику ви знайдете все необхідне для швидкої та якісної підготовки до роботи над розвитком грамотного письма з української мови в початкових класах

Працюй так:

- Роботу над кожною помилкою необхідно починати з нового рядка.

- У разі пропуску або заміни одних букв іншими:

перепиши слово без помилки, у дужках біля нього вкажи, скільки у ньому букв, скільки звуків. Поділи слово на склади, випиши голосні.

Перенос слова

- *Випиши слово. Поділи його на склади. Поділи на склади для переносу. Вкажи всі можливі способи переносу цих слів.*
- **а)** слова переносимо по складах: шко-ла, до-ро-га, зи-ма, лі-то;
- **б)** одна буква в рядку не залишається і не переноситься в другий рядок: олі-вець,, мело-дія, лю-біть, Оль-га, сі-м'я;
- **в)** при переносі слів буква **ь** не відділяється від попередньої букви: синь-ка, си-нька, силь-ний, си-льний, віль-ний, ві-льний, мі-ський, місь-кий; сіль-ський, сі-льський, сільсь-кий;
- **г)** при переносі слів буква **й** від попередньої літери, що позначає голосний звук не відривається; лій-ка, свій-ський, вій-ськовий, бай-ка, вивчай-те, згадай-те, соловей-ко, але при-йшов, за-йшов, ви-йшов, пере-йшов, уві-йшов;
- **г)** при переносі буквосполучення **дз,дж** не розривається, тому що вони позначають один звук: гу-дзик, дзві-нок, дзи-га, джме-лик, хо-джу, дзи-жчали, дже-рело, джас-тік, бджо-лина, бджо-ла; якщо **д** належить до префікса, а **ж** чи **з** до кореня, то їх слід розривати: над-звичайний, (а не на-дзвичайний), від-жити (а не ві-джити), під-живити (а не пі-дживити), над-земний (а не на-дземний).
- **д)** при переносі сполучення літер **йо** та **ьо** не розриваються: ра-йон, си-нього, синьо-го, зна-йомий, знайо-мий, ко-льоровий, кольоро-вий, кольо-ровий, буль-йон, ранньо-го, ра-ннього, давньо-го, дав-нього, бадьо-рий, ба-дьорий, кра-йовий, крайо-вий, братньо-го, брат-нього, майо-нез, ма-йонез, павіль-йон, осінньо-го, осі-нного;
- **е)** апостроф при переносі слів не відокремлюється від попередньої літери: бур'-ян, солов'-їний, зім'-яти, пір'-ям, сузір'-ям, Дем'-ян, Мар'-янка,, полум'-яний, слов'-янська, торф'-яний, пуп'-янок, трав'-янистий, зів'-ється, валер'-янка, Лук'-янівка;

Перенос слова

- **ж)** при злитті приголосних у слові переносити його можна так: сприт-ний, спри-тний, мураш-ник, мура-шник, шиш-кар, ши-шкар, журав-лик, жура-влик, свіч-ка, сві-чка, піс-ня, пі-сня, крив-да, кри-вда, брат-ство, бра-тство, братс-тво, юнаць-кий, юна-цький, різ-ний, рі-зний, на-гляд, наг-ляд; про-мчати, пром-чати (але при цьому потрібно стежити, щоб не спотворювався зміст слова – краще брат-ство, на-гляд, про-мчати);
- **з)** якщо дві однакові букви з'явилися внаслідок збігу, то одна з них залишається в одному рядку, а інша переноситься: письмен-ник, картин-на, рослин-ний, буден-ний, годин-ник; але слова – ріл-ля, рі-лля, бадил-ля, бадил-ля, узліс-ся, узлі-сся, жит-тя, жи-ття, знан-ня, зна-ння, корін-ня, корі-ння, насін-ня, насі-ння, суд-дя, су-ддя, стат-тя, ста-ття, стал-лю, ста-ллю, тін-ню, ті-нню – можна переносити двояко;
- **и)** односкладові префікси перед наступним приголосним кореня не розриваються: роз-міняти (а не роз-міняти), під-садити (а не пі-дсадити), най-кращий (а не на-йкращий), роз-дати (а не ро-здати);
- **і)** не переноситься разом з префіксом одна літера від кореня, якщо вона не є окремим складом: за-йменник (а не зай-менник), при-йменник (а не прий-менник), при-слівник (а не прис-лівник), за-ступитися (а не зас-тупитися, по-клонитися (а не пок-лонитися).
- **ї)** не можна переносити односкладові слова: дощ, джміль, хліб, мідь гай, гриб, сон, кінь, біль, вуж, кинь, вовк, сад, брат, день, лінь, біль;
- **й)** не можна переносити двоскладові слова, у яких є склад з однієї букви: яма, якір, Ігор, Юля, Юра, явір, своє, моє, їдять, Ясик, осінь, олень, ім'я, Оля, Ілля, мрія, зріє, виє, кує, обід, одуд, мие, риє, віє, Лія;

Буквосполучення ДЖ,ДЗ

- *Правильно випиши слово. Запиши його звукову модель.*
- *Запиши кілька слів із тим сполученням, у якому допущена помилка;
Джміль, джерело, бджола, бджолина, бджільництво, бджоляр, Джон, кукурудза,
дзвінок, дзеркальний, дзиґа, дзижчати, дзеркало, дзьоб, дзьобатий, дзьобати,
дзвінкоголосий;*
- *Вкажи всі можливі способи переносу цих слів.*
- *Склади із ними речення; запиши вірш і виділи у ньому слова із цими сполученнями;*

Є чарівник у школі в нас, ану узнайте, хто він.

Озветься - тиша йде у клас, озветься ще раз – гомін.

Щоб не спізнивсь ти на урок, нам голос подає .....(дзвінок).

Джмелі і бджоли зустрілись у полі.

Дзвеніли, дзижчали, нектар із квіточок збирали.

У Оленки біля хати джміль кружляє волохатий, і метелик, і жучок.

Вони чують дух медовий, бо в Оленки тут чудовий квітничок.

Буквосполучення ЙО, ЪО

- *Правильно випиши слово. Запиши його звукову модель.*
- *Після голосного пиши ЙО, після приголосного – ЪО.*
- *Запиши кілька слів із цими сполученнями: йод, його, Йорданія, Воробйов, Анатолійович, бульйон, майор, Йосип, мільйон, обіднього, сьомий, трьох, подружнього, льон, бадьорий, сьогодні, п'ятьох, льох, сльози, сьорбати, дьоготь, осіннього, тьохкання;*
- *Вкажи всі можливі способи переносу цих слів.*
- *Склади речення із будь-яким із цих слів:*

А льон цвіте синьо – синьо.

В гіллі акації чулося вранішнє тьохкання солов'я.

Теплого осіннього дня зграйка веселих дітей поспішала до лісу.

У Йосипа сьогодні був веселий настрій.

При дорозі, де тополі, синій льон зацвів у полі.

Біля льону синя річка, в небі синьому синичка.

Поєднання приголосних звуків

- *Випиши слово без помилки. Запиши його звукову модель. Поділи на склади для переносу.*
- *Придумай і запиши кілька слів із подовженим приголосним звуком,
на який допущена помилка: беззахисний, старанний,
відкриття, бездоріжжя, віддаль, обличчя,
беззмінний, страшенний, санний, здоровенний,
нескінченний, павутиння, знаряддя, затишшя,
галуззя,
блакиттю, узбережжя, повінню, ллється, міддю,
століття, дозвілля, щоденно, горіння, коріння,
безсилля, світання, весілля, лляний, Вінниччина,
Донеччина, Туреччина, юннат, законний,
єднання, смеркання, студенна, ранній, щеплення,
благословенний;*

Поєднання приголосних звуків

- Найчастіше подвоєння спостерігається при словотворенні:
- **а)** коли збігаються кінцеві і початкові літери префікса, кореня : беззахисний, віддаль, роззброєння, оббігти, ззаду;
- **б)** кореня або основи, що закінчується на **н** і починається на **н** : стінний, осінній, письменник, годинник, віконниця, сонний;
- **в)** у дієсловах минулого часу, що закінчується на **с**, і частки **ся**: розрісся, трясся, піднісся, пасся, нісся;
- **г)** у наголошених прикметникових суфіксах – **енн-**, **-анн-**: здоровенний, священний, непримиренний, нездоланний, старанний, невблаганний, (але шалений, жарений, сказаний, священик);
- **д)** в іменниках середнього роду 2 відміни та в деяких іменниках жіночого і чоловічого роду 1 відміни: рілля, суддя, волосся, узбіччя, узбережжя, стаття, Ілля, мотуззя, Полісся;
- **е)** перед **ю** в орудному відмінку однини іменників жіночого роду 3 відміни; міддю, сталлю, піччю, зеленню, величчю, розкішшю (але любов'ю, кров'ю, матір'ю);
- Запиши слова, розкриваючи дужки, в дві колонки: 1) ті, у яких відбувається подвоєння; 2) ті, у яких його немає;
Заня(т)я, столі(т)я, могутніс(т)ю, бездорі(ж)я, ема(л)ю, зра(н)я, дозів(л)я, учас(т)ю, (л)ється, тюле(н)ячий, лю(т)ю, коше(н)я, жи(т)я, су(д)я, відкри(т)я, завда(н)я, розв'яза(н)я, те(л)я, гу(с)я, ще(н)я; мудріс(т)ю, шале(н)ий, свяще(н)ий, спросо(н)я, нужде(н)ий, пі(д)а(ш)я, жов(ч)ю, Закарпа(т)я, бе(з)ако(н)я, качи(н)ий, звіри(н)ий, Залі(с)я, зі(л)я, ста(т)ей, перед міс(т)я;
- Запиши речення, виділи слова із подовженими приголосними:
Навча(н)я – це насамперед праця, щоде(н)е здобування зна(н)ь. В мого роду – сто доріг, сто столі(т)ь у мого роду. (І.Драч.)
Довіку мене зігрівало святе відчу(т)я, що лиш рідна земля може дати нам силу жи(т)я. (Л.Забашта.)
І сяють радіс(т)ю обли(ч)я, і сонце весниться в очах. (Д.Луценко.)
Сріблястий місяць тихо чарівне світло лив на со(н)у землю. (І.Франко.)
Підвелася в небо синє дивна башта у долині.
Усередині – гудіння, гоготіння, клекотіння,
Бо така і ній жарота, бо така її робота.
День і ніч вона невтомно варить щось. А зветься домна.
(Г.Коломієць.)

Я,Ю,Є,Ї,Ь – букви, що позначають м'якість приголосних звуків

- *Випиши слово. Придумай кілька слів з м'якими приголосними.*
- *Підкресли букви, які позначають м'якість приголосного звука на письмі: лялька, люлька, кілька, вільний, сильний, нянька, Ліда, ллється, лисиця, зоря, ряст, тінь, дядько, батько, близько, порядок, буря, повітря, вітерець, синє, ніжність, цвіркун, альбомний;*
- *Запиши звукову модель, зроби звуко - буквенний аналіз слова.*
- *Склади і запиши речення із словами (за вибором).*
- *Під піччю цвірінькав цвіркун. Соловейко в темному гаї перший промінчик сонця вітає. З юних літ мене пісень навчила мати, які чарують цілий світ. На небі спалахнула перша вечірня зоря. Повітря було духмяне аж терпке.*
- *Спиши, добираючи з дужок потрібні букви: Хрипло кр(а,я)каючи,боком пролетів гр(а,я)к.*
Свистав вітер, гр(у,ю)каючи віконницями.
На городі, поміж гр(я,а)дками бур(я,а)ків, моркви і усякої городини вилися доріжки.

Ненаголошені Е,И

- *Випиши слово. Зміни його так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним. Підкресли ненаголошений голосний.*
- *Наведи приклади слів з ненаголошеним голосним: велич,бо великий; непримиренний, бо мир; шести,бо шестеро; далеч, бо далекий; пеньок,бо опеньки; живе,бо жити;озеречко бо озера; весло,бо весла; висока, бо високо; мечі.бо меч; степи – степ, серпи – серп, тини – тин, лини – лин, гриби – гриб, листи – лист, чижі – чиж, сичі – сич, вишневий – вишня, кричати – крик, стебельце – стебла, веселка – весело, дерево – дерева, слизовий – слива;*
- *Спиши, добираючи до слів з пропущеними буквами перевірни слова: Сх...лити, л...сточки, т...мніє, в...селий, кр...ло, л...жить, л...тить, с...ло, в...сна, ст...пи, ш...поче, т...хенько, ш...рокий к...слиця, бер...г, б...реза, с...ніє, з...лений, кл...новий, п...ро; с...стра, кр...вий, кр...ло, м...сти, в...сти, ст....повий;*
- *Спиши речення. Підкресли слова з ненаголошеними е, и. Кленовим насінням ласували снігурі. Глибокі води скував мороз міцним льодом. Мамо, настала весна, квітне верба запашна. У лузі при березі зацвіла калина. На високій скалі росла одинока берізка.*

Ненаголошені Е,И, що не перевіряються наголосом

- *Подивися у словник і запиши слово правильно. Наведи приклади слів з ненаголошеними е, и, що не перевіряються наголосом:*
Орден, інститут, кишеня, левада, сполучення, ведмідь, ясен, портфель, метро, неділя, черевики, учитель, вулиця, килим, диван, диктант, дитина, директор, одинадцять, олень, герой;
- *Спиши, вставляючи замість крапок пропущені букви. Перевір за орфографічним словником написання цих слів.*
*Пш...ниця, кор...дор, кр...ниця, с...кретар, м...телик, абр...кос
гр...міти, к...піти, ч...ремха, ч...твер, дят...л, пон...ділок, яс.н
н...діля, м...даль, кал...ндар, т...атр, учит...ль, ч...роговий;*
- *Склади речення із цими словами.*
*Ведмідь любить поласувати солодкою малиною.
Виходить дівчина із хати води в криниці набирати.
Ось апельсини, лимони в підвалі, жовті, пахучі.
Зацвіла черемха білим духмяним цвітом.*

Дзвінкі та глухі приголосні звуки в кінці слова і складу вимовляються дзвінко.

- Дзвінкі: б, д, ж, з, г, ґ, дж, дз, в, л, м, н, р, й;
Глухі: п, т, ш, с, х, к, ч, ц, ф;
- Випиши слово, у якому допущена помилка. Зміни його так, щоб після приголосного звука був голосний. Підкресли сумнівний приголосний. Поділи на склади.
Стежка – стежечка, казка – казочка, ягідка – ягідочка, квітка – квіточка, ложка – ложечка, мигтить – миготить, нігті – ніготь, кігті – кіготь, надягти - надягати, дьогтьовий - дьоготь, двигтить – двиготіти, просьба – просити, легкий - легенький, молотьба – молотити, боротьба – боротися;
- Спиши і поясни значення висловів, підкресли слова з сумнівними приголосними.
До доброї криниці стежка утоптана.
Лиха знахідка гірш крадіжки.
Щоб рибку їсти, треба в воду лізти.
Кішці смішки, а мишці слізки.
- Спиши прислів'я, вставляючи пропущені букви.
Ч...рвона ягі...ка, але на смак гірка.
Ле...ко сказати, але ва...ко зробити.
Ло...ка дьо...тю зіпсує бочку меду.

Апостроф після б, п, в, м, ф, р перед я, ю, є, ї.

- *Правильно випиши слово. Наведи приклади слів у яких апостроф пишеться після приголосного у корені слова. Змоделюй це слово.*
Солов'їний, м'ята, в'яне, в'ють, п'ять, п'ють, подвір'я, м'ясо ,в'ється, верф'ю, п'єса, сім'я, подвір'я, пір'їна, матір'ю, в'яз, плем'я, валер'янка, тьм'яний, сузір'я, п'ятак, пам'ять, м'яч;
- *Поділи слова на склади для пероносу.*
- *Спиши. Встав, де потрібно апостроф.*
Сім...я, дев...ять, солов...ї, бур...я, бур...ян, р...яд, р...юкзак, бур...як, р...ясний, кам...яний, здоров...я, духм...яний, п...ять, черв...як, медв...яний, Св...ятослав, св...ято, в...яз, матір...ю;
- *З поданих слів склади речення.*
Школа, подвір'я, хлоп'ята, доглядають, троянди, з любов'ю.
Грали, хлоп'ята, на, м'ячем, подвір'ї.
Під дахами, в'ють, ластівки, гнізда, свої.
Зацвіла, на, духмяна, городі, м'ята.
- *Запиши речення. Поясни правопис слів з апострофом.*
- *Зроби звуко – буквенний аналіз цих слів.*
В хату кіт прибіг з подвір...я, трет'яся в мене біля ніг – хоче втертися в довір...я.
М...яч футбольний загубили, бо його ногами били.
Дощик б...ється сильно в очі, я в садочок йти не хочу.
А найменший палець – п...ятий, і Мізинець його звати.
Сильний дощ нам б...є в віконце, ну, а де ж поділось сонце?
Летять листки пожовклі і зів...ялі і тихо стеляться до ніг.

Апостроф після префіксів перед я, ю, є, ї.

- *Випиши правильно слово. Поділи його на склади для переносу. Зроби звуко – буквенний аналіз. Наведи приклади слів з апострофом.
З'їхати, з'явитися, роз'ятрити, під'їзд, об'єднати, роз'їхати, возз'єднання, в'їжджена, без'ядерний, між'ярусний, з'явився, перед'ювілейний, без'язикий, з'єднати, роз'їхатись, з'їзд;*
- *Склади і запиши речення, поясни вживання апострофа у словах.*
- *Застоялися у високім бур'яні густі пахощі прив'яленого сонцем полину. Петрик швидко з'їхав з крутої гори і подався додому. Під'їзд був безлюдний і темний.
На горизонті несподівано з'явилася чорна грозова хмара.*

Префікси роз-, без- пишуться з буквою з.

- *Запиши кілька слів із ними. Поділи їх на склади для переносу. Безтурботний, безкозирка, беззубий, беззвучний, безпечний, безкорисливий, безправ'я, безпосередній, безхмарний, розмова, розповідь, розкритикувати, розхвастатися, розформувати, розмежуватися, розлився, розвився, розсердився, розспівався;*
- *Перепиши слова, вставляючи замість крапок пропущені букви. ро...горнути, ро ...будити, бе...соння, бе...цінний, ро...писав, бе...формний, ро...крутити, ро...малюй, ро...куси, ро...діли, бе..законня, бе...хмарний, бе...відповідальний;*
- *Спишіть речення, добираючи з дужок пропущені букви у префіксах. Вечір ро (з, с) танув у срібній млі. За річкою у тремтливому мареві ро (з,с)стилався рідний край. Оксамитове поле бе (з, с) крає переливами синіми грає. Навіщо ж, весно, ти так пишно ро (з, с)цвіла? Бе (з, с)хмарне дитинство проліта, надходять юності літа.*

Префікс з-, с-. Перед буквами к, п, т, ф, х пишеться префікс с-.

- *Випиши правильно слово. Наведи приклади інших слів на це правило. Виділи префікс:*
Зжати, зчистити, зшити, зсунути, зважити, злити, звити, спитав, сказав, схилив, стіснили, сформувала, скочити, спитав, створила, сховала, згребла, здати, зламав, знести, зціпила, зщулилась, зсунули, стіснили, скинув, зжовкнути;
- *Запиши з-, або с-. Поділи слова на склади для переносу.*
...цементував, ...фотографувала, ...тискач, ...чепити, ...сох, ...чавити, ...ховав, ...шити, ...горнув, ...колов, ...тримала, ...хвалив, ...крутила, ...простував, ...тривожитись, ...кувала, ...сушила, ...сохнути, ...цілитель, ...щипав, ...писала, ...вів;
- *Склади речення із словами і запиши.*
Темна ніч (с, з)пустилася на, втомлену за день, землю.
Ранньої весни до нас прилетіли граки і (з, с)вили гнізда на високій тополі. Вранці (с, з)ходило сонце, пробуджувало всю природу і посилало тепло на землю. Сильний мороз (с, з)кував води Дніпра.

Написання префіксів і прийменників

- а) Впиши слово. Виділи префікс. Утвори від цього слова споріднені слова з різними префіксами.

Застрибнула, перестрибнула, встрибнула, дострибнула;
насунула, присунула, пересунула, засунула, зсунула;
потемнів, затемнів, стемнів; забрала, перебрала, дібрала,
збрала, прибрала, набрала, вбрала; розсипав, пересипав,
насипав, досипав, присипав, всипав, посипав;

- б) Між словами і прийменниками встав прикметник. Придумай речення з тим же прийменником.

По дорозі – по широкій дорозі, до школи – до нової школи,
з дерева – з високого дерева, на поле – на пшеничне поле,
в лісі – в молодому лісі, під ялинкою – під зеленою ялинкою;

- Спиши, розкриваючи дужки. Префікси виділи, прийменники підкресли.

(З) дерева (с) трибнула білочка. Почала вона (роз)грібати
сніг (під)ялинкою та шукати свої запаси, які ще (з) осені
приховала. Коли це зирк – шишка летить. (З) раділа білочка,
(с, з)спіймала її, сіла на пеньок і почала гризти.

Раптом (з) півночі(на) сунула чорна хмара. Пливе (над)
снігами. (По) темнів сніговий килим. Падають сніжинки (на)
землю. Тихо летять (на) поле, (на) дорогу, (на) ліс. Я (при)
слухаюсь (до) тихого снігопаду і чую ніжний дзвін.

Велика буква.

- *Випиши правильно слово. Згадай правила вживання великої букви.*
  - а) *З великої букви пишеться перше слово в реченні.*

Серед столітніх дубів красувалися стрункі білорі берізки, вічнозелені ялини. Довкола тиша, щебечуть птахи, сюрчать у траві коники.
  - б) *в іменах, прізвищах, прізвиськах, псевдонімах, по батькові:*

Іван Якович Франко, Тарас Григорович Шевченко, Ліна Костенко, Іван, Валентин, Ганна, Олександра, Петрович,
Миколаївна, Леся Українка, Ярослав Мудрий, Каменяр, Кобзар
  - в) *у власних назвах міфологічних істот, персонажів, кличках тварин: бог Перун, Дажбог, Зевс, Муха і Бджола, Лисичка – сестричка, Вовчик – братик, Червона Шапочка, Мавка, Дід Мороз;*
  - г) *у власних назвах тварин: Жучка, Сірко, Мурзик, Мурка, Каштанка, Гнідий, Малишка;*
  - д) *в астрономічних назвах: Велика Ведмедиця, Телець, Діва, Водолій, Чумацький Шлях, Земля, Місяць, Сонце, Марс, Юпітер, Венера;*
  - е) *в географічних назвах: Західна Україна, Україна, Європа, Північний Кавказ, Київ, Східне Полісся, Черкаси, Вінниця, Крижопільський район, річка Південний Буг, Карпатські гори, гора Говерла, село Соколівка, Угорщина, вулиця Б. Хмельницького;*
- *Запиши по три слова, що означають:*

прізвіще, ім'я і по батькові людей: ...   назви міст: ...   назви рік: ...

назви рослин: ...   назви тварин: ...   клички тварини: ...
- *Запиши і поясни написання слів з великої чи малої букви: Михайло Старицький, Микола Трублаїні, меценат, Андрій М'ястківський, Одеська автострада, пристань Трипілля, Андріївська церква, київські вулиці, Софіївський собор, центральний магазин "Маєстро", вулиця Соборна, Місяць, Крим, місяць, Західна Україна, західний вітер, площа, планета, кіт Томас, кінь Топаз, Земля, земля, гори Гімалаї, Венера;*
- *Напиши на місці крапок велику чи малу букву, поясни написання:*

(В, в)вінницька (О, о)бласть, (К, к)рижопільський (Р, р)айон, (З, з)олоті (В, в)орота, (Д, д)алекий (С, с)хід, (б, Б)удинок (В, в)відпочинку, (П, п)лоща (Н, н)езалежності, (С, с)елище

(К, к)рижопіль, (М, м)узей (А, а)академіка (З, з)аболотного, (Н, н)аукова (б, Б)бібліотека, (К, к)іт (М, м)урчик;

Суфікси –ськ-, -цьк-, -зьк- в українській мові пишуться з Ъ знаком.

- *Запиши кілька слів із цими суфіксами і запам'ятай:
Крижопільський, Голубецький, Городківський, Запорізький, батьківський, селянський, материнський, козацька, Криворізький, українська, Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ; солдатський, студентський, господарський, гірська;*
- *Склади речення і запиши:
Улюбленим музичним інструментом в українського народу була кобза. На берегах Дніпра розташовані Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ. Бережи батьківську землю і мову материнську. Козацькому роду нема переводу.*

Префікси пре-, при-.

- Префікс пре- пишемо тоді, коли слово означає щось надзвичайне, або його можна змінити словом “дуже”
Прегарний, прекрасний, пречудовий, предобрий, премудрий;
- Префікс при- пишемо тоді, коли слово означає приближення, приєднання до чогось.
Прийшов, приклеїв, приїхав, прибїг, приніс, приземлився, присів, прищепив, прилетіла, прималював, призупинив;
- Розібрати виділені слова за будовою. Записати речення.
Коли любиш мене - не гордися, а до серця мого **прихилися**.

Прийшла кума із довгим віником за нашим любим півником.

Аромат конвалії завжди **приваблював** людей до себе.

Прийшла весна і привітно усміхнулася сонцю, небу, лісу, степу. Хлопчики підняли зламану берізку і **прикріпили** її до кремезного дуба.

Звертання.

- Це слово або сполучення слів, яке називає особу чи предмет, до якого звертається мовець. У реченні звертання від слів виділяється комою.
- Якщо звертання стоїть на початку речення, то після нього ставиться кома.
Мамо, вже зима, чому снігу ще нема?
Мамо, зачини віконце, бо у вічі світить сонце.
Снігу, сніженьку, простели доріженьку від хати до хати.
Україно, мені в світі нічого не треба, тільки голос твій чути і ніжність твою берегти.
- Якщо звертання стоїть в середині речення, то з обох сторін виділяється комами.
Лети, моя пісне, за гори й долини.
Розливайтесь, круті бережечки, по українській молодій землі.
Не стелись, тумане, не шуміть, тополі, не печальте, очі ви, берізки голі.
- Якщо звертання стоїть в кінці речення, то перед ним ставиться кома. Звертання може бути і поширеним.
Літо, літо, здрастуй, літечко.
Залишайтесь здорові, високі тополі та хрещатий барвінку.
Прощайте, росяні долини й села.

Правопис не з дієсловами

- *Не з дієсловами завжди пишеться окремо.
Не хочу, не можу, не чую, не бачу, не пише, не читає, не думає, не співав, не йшов, не бійся, не зачерствіло, не хотіти;
Не може при добрі той жить, хто хоче злу й добру служити. Ніхто не міряв серця глибочінь, ніхто не знає меж його, ні краю. Не бійся правди, хоч яка вона гірка.
Як не любити роботи розумної, праці, що дух веселить?
Не гріє сонце на чужині. Хто голоду не знав, не звідав спраги, не знатиме, який у хліба смак. Дуби нагорі не стихають, шумлять.*
- *Але **не** пишеться завжди разом у словах: неволити, нездужати, незчутися, ненавидіти, непокоїти, непритомніти, нетямитися, нехтувати, нетерпеливитися;*
- *Проте ці слова не слід плутати з дієсловами **не** здужати (не могли, не подолати), **не** покоїтися (не лежати, не спочивати), **не** славити (не прославляти);
Нездужає Катерина, ледве, ледве дише. Рук не здужає здійняти, бо не їла і не пила.
Школярі незчулися, коли вдарив дзвоник. Білі чайки непокоїлись над тихим плесом озера.*
- *Разом **не** пишеться в префіксі **недо-**, який вказує на неповну дію.
Недобачати, недочувати, недолюблювати, недосипляти, недоїдати, недооцінювати, недовиконувати;
Вона поневіряється у своїй хаті, недоїдає й недосипає.
Купець той багато непомірював і недоважував, дурих людей.*
- *Слід розрізняти заперечне слово **немає** (нема), у якому **не** пишеться разом, і дієслово **не має** (він не має), з яким частка **не** пишеться окремо.
Немає (нема) на світі маленьких людей – є лиш душі малі.
Ніхто **не має** більшої любові, як той, хто душу покладає за друзів. Хто нічого не робить, той ніколи **не має** часу.*

Кома перед сполучниками а, і, й, та, але, або, що, щоб, ніж

- У складносурядному реченні частини, що мають свої синтаксичні основи, поєднуються сполучниками сурядності **а, і, й, та, але, або**.
Перед ними завжди ставиться кома..
- *Повітря тремтить від спеки, і в срібнім мареві танцюють далекі тополі. Сичі в гаю перекликались, та ясен раз у раз скрипів. Можна розділити на сто частин яблуко, але не можна розділити Землю. Вдалині хиталися дерева й синів задуманий прибій. В повітрі дощ, а гречка пахне тепло, немов розлився духмяний мед. Або не сокіл я, або спалила мені неволя крила.*
- У складнопідрядних реченнях одна частина головна, а друга – підрядна, яка поєднується з головною сполучниками підрядності **що, щоб, якщо, ніж, якби, бо**. Перед ними ставиться кома.
Друзів на землі не так багато дбайте, щоб в житті їх зберегти. Люди зрозуміли, що якщо вони добре працюватимуть, то щось зароблять. Краще померти стоячи, ніж жити на колінах. Якби ви знали, паничі, де люди плачуть живучи, то ви б елегій не творили і марно Бога не хвалили. Той, хто любить паростки кленові, хто діброви молоді ростить, сам достоїн людської любові, бо живе й працює для століть!

Особові закінчення дієслів

- За характером закінчень всі дієслова діляться на дві дієвідміни.
- До першої дієвідміни належать дієслова із закінченнями **-е, -є, -у, -ю** в першій особі однини. Або ж із закінченням **-уть, -ють, -емо, -ємо, -ете, -єте** в третій особі множини теперішнього часу.
Пишу (пишуть), чує (чують), беру (беруть), орю (орють), несу (несуть), жнемо (жнуть), мрієш (мріють), читаю (читають);
- Батьківську землю всі ми **любимо** ще з коліски. **Ідеш, і слухаєш, і чуєш** рідну землю. Коли ж ти мрієш добре, працюєш добре теж.
Ми ті, що сіємо, жнемо, що куємо і в космос летимо.
- До другої дієвідміни належать дієслова із закінченнями **-и-ї, -а, -я** в першій особі однини. Або ж із закінченням **-ать, -ять, -имо, -імо, -ите, -іте** в третій особі множини теперішнього часу.
Вчиш (вчать), їсиш (їдять), мовчиш (мовчать), ненавидить (ненавидять), летите (летять), осмілиться (осміляться), Захистимо (захистять), переставиш (переставлять);
- **Любимо** Україну щирим серцем, чистою душею. Одна бджола мало меду **наносить**. Як на своєму язичі не **вдержиш**, то на чужому не **втаїш**. Хто пізно **ходить**, той собі **шкодить**.
- Спишіть, розкриваючи дужки.
Ми (боротись) за мир і (прагнути) миру, трудящим щастя (зичити) усім. Коні сердито(іржати).(Вирости) ти, сину, (вирушити) в дорогу, (вирушити) з тобою приспані тривоги. А вже березень (бродити) соком, (усміхатися) сонце звисока.
Брехнею світ (пройди), та назад не (верни). Добро (починає) з людського доброго серця. (Співати) птицями діброви, (шуміти), (хвилювати) жита. Де б не літав – (поверни) додому , бо крила (виросте) із землі. Чого ти (стогнати), море синє, об скелю хвилями б'ючи?

Помилки на невивчені правила

- *Впиши правильно слово. Запам'ятай його правопис.*

Звуко – буквенний аналіз слова

- *Запиши слово. Постав наголос. Склади звукову схему. Вкажи кількість звуків, букв, складів.*
- *Магазин - 0 - 0 – 0-, 7зв., 7б., 3ск.;*
- *Білочка = 0 – 0 - - 0, 7зв., 7б., 3ск.;*
- *Кущ - 0 - -, 4зв., 3б., 1ск.;*
- *Життя - 0 =:0, 4зв., 5б., 2ск.;*
- *Джміль - = 0 =, 4зв., 6б., 1ск.;*
- *Дьоготь = 0 -0=, 5зв., 7б., 2ск.;*

Синтаксичний розбір.

- *Запиши речення. Виділи підмет, присудок, другорядні члени речення за допомогою запитань.*

По - осінньому журливо закурликали вгорі журавлі.

- *Граматична основа речення (підмет і присудок): (хто?) журавлі (що зробили?) закурликали;*

Словосполучення (другорядні члени речення):

закурликали (як?) журливо;

закурликали (як?) по – осінньому;

закурликали (де?) вгорі;

- ***Виноград гостинно простягає свої грона.***

Граматична основа: (що?) виноград (що робить?) простягає;

- *Словосполучення:*

простягає (що?) грона;

простягає (як?) гостинно;

грона (чиї?) свої;

- ***Зорі тремтять в нічній прохолоді.***

Граматична основа: (що?) зорі (що роблять?) тремтять;

- *Словосполучення: тремтять (в чому?) в прохолоді; в прохолоді (якій?) нічній;*

Морфологічний розбір

- *Випиши слово. Визнач до якої частини мови воно належить.*

Розбери його за схемою.

- **Розбір іменника як частини мови.**

- а) аналізоване слово;
- б) питання;
- в) частина мови;
- г) власна чи загальна назва;
- д) назва істоти чи неістоти;
- е) рід;
- є) число;
- ж) з яким словом зв'язане в реченні?;
- з) яким є членом речення?;

У вазі красувалися жоржини.

(що) **жоржини** – іменник, загальна назва, назва неістоти,

множина, Н.в., зв'язане із словом **красувалися**, в реченні – підмет;

(у) **вазі** – (що?) ваза – іменник, загальна назва, назва неістоти однина, жіночий рід, М.в., зв'язане із словом **красувалися**, в реченні – другорядний член речення.

- **Розбір прикметника як частини мови.**

- а) аналізоване слово;
- б) питання;
- в) частина мови;
- г) рід (в однині);
- д) число;
- е) відмінок;
- є) від якого слова залежить?;
- ж) яким є членом речення?;

- **Восени на калині червоніють великі грона ягід.**

великі (грона) – (які?) **великі** – прикметник, множина, Н.в., пов'язане із словом **грона**, в реченні другорядний член.

- **Скрізь лежить глибокий сніг.**

глибокий (сніг) – (який?) **глибокий** – прикметник, ч.р., одн., Н.в., пов'язаний із словом **сніг**, другорядний член речення.

- **Синіє він серед голих дерев.**

голих (дерев) – (які?) **голі** – прикметник, множ., Р.в., залежить від слова **дерев**, другорядний член речення.

Морфологічний розбір

- **Розбір займенника як частини мови.**

а) аналізоване слово;

б) питання;

в) частина мови;

г) особа (якщо є);

д) число;

е) рід (якщо є);

є) відмінок;

ж) з яким словом зв'язане?;

з) роль в реченні;

- **Для вас відкриті всі путі, аби училися усі.**

(для) вас – (хто?) ви – особовий займенник, 2 особа, мн., Р.в., зв'язаний із словом **відкриті**, другорядний член.

Ми йдемо, ми йдемо мостом через річку.

ми (йдемо) – (хто?) ми – займенник, 1 особа, мн., Н.в., зв'язаний із словом **йдемо**, в реченні – підмет.

- **Розбір дієслова як частини мови.**

а) аналізоване слово;

б) початкова форма (неозначена форма);

в) частина мови;

г) число;

д) час;

е) особа (в теперішньому і майбутньому часі);

є) рід (в минулому часі);

ж) дієвідміна;

з) з яким словом зв'язане?;

и) роль в реченні;

- **До годівнички прилетіла жвава синичка.**

прилетіла – (що зробити?) прилетіти, дієслово, одн., мин.ч., ж.р., 2 дієвідміна, зв'язане із словом **синичка**, в реченні – присудок.

- **Солов'їна пісня зачаровує кожного, хто її слухає.**

зачаровує - (що робити?) зачаровувати, дієслово, одн., тепер. час, 3 особа, 1 дієвідміна, зв'язане із словом **пісня**, в реченні – присудок.

слухає – (що робити?) слухати, дієслово, одн., тепер. час, 3 особа, 1 дієвідміна, зв'язане із словом **її**, в реченні

- присудок.

Розібрати слово за будовою

- а) слово, закінчення (зміни слово);
- б) визнач основу (слово без закінчення);
- в) корінь (дібрати спільнокореневі слова);
- г) префікс (якщо він є у слові);
- д) суфікс (якщо він є у слові);
- Зразок усного розбору слова за будовою.
У слові **подорожник** закінчення нульове, основа – **подорожник**, бо воно змінюється так:
подорожником, подорожникові, на подорожникові;
корінь – **дорож-**, бо такий же корінь у споріднених словах – доріжка (о – е), доріженька, дорога (г – ж);
префікс – **по**, суфікс –**ник-**.